

УДК 321.013(677):341.218.2

ДЕРЖАВА СОМАЛІЛЕНД: ВИНИКНЕННЯ, ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМА МІЖНАРОДНОГО ВИЗНАННЯ

Ольга Теленко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-41-32,
e-mail: atelenko@inbox.ru*

Досліджено історію виникнення та особливості існування невизнаної держави Сомаліленд в умовах відсутності її дипломатичного визнання з боку інших держав. З'ясовано, що ця територія упродовж тривалого часу була колонією Великої Британії, згодом увійшла до складу Федеративної Республіки Сомалі, а 1991 р. проголосила незалежність. Визначено політичні причини проголошення держави Сомаліленд, отож етнічний чинник суттєвого значення не відігравав. Зазначено, що Сомаліленд має ефективну систему державного управління, належить до частково демократичних держав, а його державною релігією є іслам. Наголошено, що співпраці Сомаліленду з сусідніми державами сприяє його вигідне розташування, а також зв'язки з Великою Британією та США. Наведено аргументи стосовно визнання держави незалежною (розвиток економіки, геополітичні чинники тощо). Серед аргументів, які свідчать проти визнання, варто виокремити ймовірне загострення ситуації на півдні Сомалі, можливість виникнення значної кількості нових утворень в Африці, нівелювання підходів ООН до вирішення цієї проблеми тощо.

Ключові слова: Сомаліленд; Сомалі; невизнана держава; держава де-факто; дипломатичне визнання; Африка; Африканський Ріг.

Сомаліленд – це невизнана держава у Північно-Східній Африці, що виникла в результаті фактичного розпаду Федеративної Республіки Сомалі 1991 р. Хоча Сомаліленд демонструє чималу життєздатність, має вигідне геополітичне розташування та доволі ефективну систему управління, проте належить до стовідсотково невизнаних держав світу. З одного боку, історія Сомаліленду засвідчує, що навіть в умовах обмежених можливостей на міжнародній арені можна домогтись відносної стабільності, а з іншого – показує складність існування в умовах невизнання та важливість членства у світовому співтоваристві.

Проблеми існування деяких аспектів невизнаної держави Сомаліленд торкалися такі дослідники, як Л. Бойсоне, Н. Добронравін, Н. Касперсен, Д. Кенол, А. Косолапов, А. Себенцов, А. Херберг, П. Шрьодер. Водночас це питання в українській політичній науці можна вважати малодослідженим, воно потребує детального вивчення, зважаючи на зростаючу роль Африканського континенту в сучасному світі та гострі дискусії щодо визнання невизнаних держав.

Мета статті – проаналізувати особливості існування держави Сомаліленд в умовах її невизнання з боку міжнародного співтовариства.

Територія сучасного Сомаліленду з кінця XIX ст. належала Великій Британії. У період деколонізації Африканського континенту, 26 червня 1960 р. 35 країн світу визнали Сомаліленд незалежною державою. Однак через декілька днів, 1 липня, ця держава добровільно об'єдналася з Італійським Сомалі – колишнім колоніальним володінням Італії, яке також здобуло незалежність, а 1969 р. в результаті військового перевороту до влади в країні прийшов Мохаммед Сіад Барре. Поступово його режим набув ознак авторитаризму, уся його політика базувалась на розвитку південних областей та ігноруванні інтересів північних. Така ситуація спровокувала невдоволення в країні, що переросло 1988 р. у громадянську війну. Її результатом стали повалення режиму С. Барре 1991 р., розпад держави Сомалі та проголошення держави Сомаліленд на території колишньої британської колонії.

Упродовж перших років фактичної незалежності у Сомаліленді, як і на інших сомалійських землях, було неспокійно. Між собою боролися клани ісак; на заході, поблизу кордону з Джибуті та Ефіопією, владі протистояли племена гадабурсі та ісса, на сході – дарод, які опиралися на допомогу сусіднього Пунтленду – ще однієї невизнаної держави на території Сомалі. Після 1993 р. ситуація в країні стабілізувалась, хоча суперництво між кланами не припинилось [1, с. 185]. Однак, порівнюючи із безладдям у південній частині Сомалі, північна частина є доволі спокійною.

Сомаліленд має стратегічно вигідне розташування. Країна знаходиться на перетині великих торговельних шляхів. Суецький канал та Баб-ель-Мандебська протока мали велике значення не лише під час холодної війни. Сьогодні ці напрями є важливою ланкою, що поєднує Європу та Азію. Усвідомлюючи це, правляча еліта Сомаліленду намагається використати ситуацію на свою користь, насамперед у питанні щодо міжнародного визнання держави [2, с. 91].

Цікаво, що в розколі держави Сомалі етнічний чинник провідної ролі не відігравав. Держава була доволі гомогенною країною на тлі африканських країн: 85 % жителів – етнічні сомалійці, 85 % – розмовляють сомалійською мовою, 99 % є мусульманами-сунітами. Питання, які спонукали Сомаліленд від'єднатися від Сомалі, стосуються політики, а не різниці в релігії чи етнічному чиннику [4]. У цьому сенсі Сомаліленд можна порівняти із Китайською Республікою (Тайванем): тут, як і на материковому Китаї, проживають китайці. Від'єднання Тайваню спричинили політичний чинник та встановлення на материковому Китаї комуністичного ладу.

Сомаліленд має багато ознак державності: власну валюту, відносно ефективну систему управління, натреновану армію та поліцію. Уряд, що розмістився у столиці невизнаної держави – Харгейсі, належним чином контролює територію [10]: 1997 р. він навіть створив Комісію з розслідування воєнних злочинів Сомаліленду, зокрема, злочинів, здійснених мілітаристським урядом Сомалі у 1980-х роках. У державі діє своя конституція, тричі проводили вибори, після яких відбулися мирні трансформації; побудовано тюрму для полонених піратів [4]. Сомаліленд відзначається самодостатньою економікою, що добре функціонує навіть без економічних переваг, які з'являються з появою

державності (наприклад, доступ до позик від міжнародних фінансових інституцій) [9]. Отже, Сомаліленд є хорошим прикладом доволі ефективного державного управління в умовах відсутності його міжнародного визнання. Підтвердження цього – низка біженців, які тікають від злиднів і хаосу з півдня Сомалі.

Основи політичної системи Сомаліленду можна описати так: клани, іслам, демократія. Здебільшого клани країни живуть і кочують не лише в Сомаліленді, а й на сусідніх територіях. Іслам – державна релігія країни. Водночас екстремістські організації, які користуються великим впливом у Сомалі, не визнають Сомаліленд ісламською державою. Поєднання ісламських і західних цінностей виглядає суперечливим, однак відповідає політичній ситуації в Сомаліленді [1, с. 186]. Американський дослідник Пітер Шрьодер називає Сомаліленд «сучасною мусульманською демократією» і зазначає, що уряд і населення Сомаліленду уособлюють сучасний голос мусульманського світу, який відхиляє радикальні інтерпретації ісламу [9]. Згідно з оцінками неурядової організації Freedom house (Дім свободи), яка публікує щорічні звіти щодо ступеня демократії в державах (його оцінюють за шкалою від 1 (найкращий показник) до 7 (найгірший показник) балів), Сомаліленд 2015 р. отримав 4,5 бала, тобто його оцінили як частково вільну (частково демократичну) державу [6]. Це середній показник серед невизнаних і частково визнаних держав, зважаючи на те, що Тайвань, Північний Кіпр, Косово опинилися попереду Сомаліленду щодо рівня демократії, а Нагірний Карабах, Придністров'я, Південна Осетія – позаду нього.

Відносна стабільність Сомаліленду зумовлена розвалом державних інституцій у Федеративній Республіці Сомалі. Це вирішальний чинник, який дає змогу вижити Сомаліленду [8, с. 27]. Водночас країна має низку соціально-економічних проблем, серед яких превалюють бідність і неписьменність. Наприклад, Л. Бойсоне подає дані, згідно з якими в країні є лише 61 лікар і 222 медсестри, отож один лікар припадає на 20 278 осіб, а одна медсестра – на 5 600 осіб [4]. Дослідники Н. Касперсен і А. Херберг зазначають, що «хоча Сомаліленд часто описують як оазис спокою і стабільності на Розі Африки, це утворення зазнавало терористичних атак, його армія була задіяна у гострих зіткненнях з військовими силами з Пунтленду, і завжди є ризик, що сомалійський хаос і нестабільність може поширитися на північ» [5, с. 7]. Отже, хоча Сомаліленд порівняно з південною частиною Сомалі, має певні переваги, однак потерпає від проблем у соціально-економічній сфері, від тероризму та загрози проникнення нестабільності з інших територій Сомалі.

У міжнародно-правовому та економічному вакуумі Сомаліленду важко існувати. Він може захищати свої кордони і видавати паспорти, однак не може розраховувати на сусідні країни щодо військової допомоги, якщо раптом Сомалі вирішить повернути Сомаліленд назад. Він може отримувати приватне інвестування, однак не може розраховувати на гранти та іноземну допомогу як держава, що розвивається. Він бере в полон і засуджує піратів, проте не є членом багатосторонніх структур регіонального управління, таких як

Африканський союз [4]. Це обмежує можливості Сомаліленду на міжнародній арені, адже країні не вдається реалізувати власні інтереси в рамках міжнародних організацій, брати участь у політичній і соціально-економічній інтеграції Африканського континенту, розраховувати на багатосторонні структури щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності.

Із сусідніх держав Сомаліленд найбільше підтримує Ефіопія. Вона відчуває серйозні труднощі щодо контролю низки територій півночі і сходу країни (Оромія та Огаден), а, отже, гостро зацікавлена в стабільності північно-східних і східних кордонів. Ефіопія має представництво в Харгейсі, визнає внутрішні паспорти Сомаліленду, уклала з його урядом низку торговельних угод. До того ж, вона зацікавлена у використанні порту Бербера, адже після визнання Еритреї 1993 р. і втрати прямого виходу до моря Ефіопія прагнула отримати нові можливості для транзиту та подолання своєї залежності від Джибуті. Співпраця з Ефіопією вигідна і для Сомаліленду, адже транзит ефіопських вантажів через Берберу став для нього важливим джерелом доходів [3]. Характер відносин з Ефіопією та Джибуті дає змогу припускати, що обидві країни вже визнають Сомаліленд де-факто, хоча й не заявляли про це [1, с. 186]. Крім того, М. Рігл зазначає, що незалежність Сомаліленду підтримують Руанда, Південно-Африканська Республіка і Замбія [8, с. 27]. Однак Сомаліленд і досі не отримав офіційного визнання ні від Ефіопії, ні від інших держав регіону. Певну надію на отримання визнання з боку держав регіону Сомаліленду дає досвід Еритреї, яка 1993 р. отримала незалежність від Ефіопії завдяки збройній боротьбі. Оскільки Сомаліленд, як і Еритрея, приблизно 80 років існував як окрема колоніальна територія, він апелює до старих кордонів, встановлених європейською владою у XIX ст.

З питання кордонів на континенті міжнародна спільнота зазвичай покладається на Африканський союз. Щодо Сомаліленду АС дотримується традиційної лінії: визнати цю державу де-факто означало б відкрити «скриньку Пандори» щодо сепаратистських домагань у регіоні. Головним аргументом Африканського союзу є те, що Сомаліленд зможе отримати незалежність лише зі згоди усього Сомалі [10].

Сомаліленд підтримує тісні зв'язки із Великою Британією, своєю колишньою метрополією. Це передусім відбувається через її посольство в Аддіс-Абебі. Значну роль у формуванні позиції Великої Британії відіграє сомалійська діаспора у Великій Британії, зокрема 25 тис. представників клану ісак, що проживають на її території [2, с. 92–93].

США підтримують Сомаліленд через неурядові організації. Фінансування парламентських виборів 2005 р. і президентських виборів 2010 р. безпосередньо здійснював Міжнародний республіканський інститут, зв'язаний з Республіканською партією. США притримуються в сомалійському питанні стратегії так званого «паралельного руху», підтримуючи і відносно сильні нові утворення (Сомаліленд і Пунтленд), і слабкий сомалійський уряд в Могадішо [1, с. 186]. На думку Д. Кенола, «один із чинників, який пояснює підтримку США Сомаліленду – це війна з терором у нестабільному регіоні» [7, с. 68]. Саме США

були серед тих міжнародних учасників, які допомогли Сомаліленду вижити в складних умовах.

Як зазначає прихильник визнання Сомаліленду Сполученими Штатами Америки Пол Шрьодер, на жаль, є багато противників цієї ідеї, які вважають, що визнання Сомаліленду: 1) не бажане у зв'язку з його економічною нежиттєздатністю; 2) відкриє «скриньку Пандори» сепаратистських устремлінь по всій Африці; 3) зруйнує підтриманий ООН підхід щодо національного врегулювання, який включає реорганізацію центрального уряду в Могадішо; 4) є не на часі, оскільки посилить кризу в межах держави Сомалі; 5) потенційно вимагатиме змін східного кордону Сомаліленду, оскільки прихильність до Сомаліленду у східних кордонах оспороюють, зокрема, два клани; 6) спочатку мають здійснити держави континенту на основі концепції «африканського вирішення африканських проблем» [9]. Звучать побоювання, що створення нової держави в регіоні спричинить балканізацію Сомалі вздовж ліній кланів і водночас розпалить старе регіональне напруження (наприклад, між сомалійцями та ефіопцями) [10].

На думку П. Шрьодера, Сомаліленд варто визнати, оскільки він створив економіку, що добре функціонує, а ось південній частині Сомалі не оминати кризи незалежно від його визнання чи невизнання. Окрім того, залучення до міжнародної спільноти Сомаліленду слугуватиме потужним уроком для інших країн регіону (передусім для південного Сомалі) щодо вигоди, отриманої від створення та консолідації демократичних систем управління [9]. У будь-якому випадку, на території Сомалі відносим осередком стабільності сьогодні залишається Сомаліленд. Країна сподівається на волю міжнародного співтовариства та інтерес провідних та сусідніх держав щодо залучення до активного співробітництва в ролі повноцінного учасника міжнародних відносин.

Отже, Сомаліленд як невизнана африканська держава домагається широкого міжнародного визнання. Вона виникла внаслідок фактичного розпаду держави Сомалі на початку 90-х років ХХ ст. Одна з переваг Сомаліленду – його геополітичне розташування, яке, завдяки виходу до моря, може сприяти поживленню торгівлі та економіки в регіоні. Сусідні держави зацікавлені у стабільній ситуації на території цієї невизнаної держави, зважаючи на те, що у південній частині Сомалі відбувається конфлікт між різними угрупованнями. Сомаліленду вдалося домогтися певного соціально-економічного розвитку, кілька разів провести вибори, налагодити роботу судової системи. Цю державу вважають зразком сучасної мусульманської демократії. Водночас Сомаліленду необхідно подолати проблеми, пов'язані з бідністю і низьким рівнем освіти в країні, періодичними терористичними атаками та нестабільною ситуацією на південних кордонах. Із сусідніх держав Сомаліленд найбільше співпрацює з Ефіопією, а з провідних держав – зі США та Великою Британією. Визнання Сомаліленду як держави коментують по-різному. Противники вважають, що це може спровокувати самопроголошення великої кількості держав на Африканському континенті, де кордони проведені без урахування етнічних, релігійних та інших особливостей. А прихильники наполягають, що для решти

частини Сомалі визнання цієї держави слугуватиме прикладом переваги стабілізації ситуації та обрання демократичного шляху розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Добронравин Н. А.* Западная Сахара, Сомалиленд, Азавад: проблемы суверенизации / Н. А. Добронравин // Ученые записки Казанского университета. – 2013. – Т. 155, кн. 3. – Ч. 2. – С. 183–192.
2. *Иванова Л. В.* Жизнеспособность Сомалиленда: внутренняя напряженность и региональная геополитика / Л. В. Иванова // Реферативный журнал. – 2003. – № 3. – С. 90–96.
3. *Себенцов А. Б.* Феномен неконтролируемых территорий в современном мире / А. Б. Себенцов, В. А. Колосов // Полис. Политические исследования. – 2012. – № 2. – С. 31–46.
4. *Boissoneault L.* When a country is not a country [Electronic resource] / L. Boissoneault // The Morning News. – 2014. – March. – Mode of access : <http://www.themorningnews.org/article/when-a-country-is-not-a-country>.
5. *Caspersen N.* Engaging unrecognised states. An opportunity and challenge for the EU? / N. Caspersen, A. Herrberg. – Brussels : Initiative for peacebuilding, 2010. – 18 p.
6. Freedom in the world 2015 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2015#.VpJq17aLTDf>.
7. *Kanol D.* Tutelary democracy in unrecognized states / D. Kanol // EUL Journal of Social Sciences. – 2015. – June. – P. 62–74.
8. *Riegl M.* Prospects and limits of economic development of unrecognized states: between organized hypocrisy and private interests / M. Riegl // European Scientific Journal. – 2014. – Vol. 10. – № 4. – P. 17–35.
9. *Schraeder P. J.* Why the United States should recognize Somaliland's independence [Electronic resource] / P. J. Schraeder // Center for strategic & international studies. – Mode of access : <http://csis.org/story/why-united-states-should-recognize-somaliland%E2%80%99s-independence>.
10. Why Somaliland is not a recognized state [Electronic resource] // The Economist. – 2015. – November 1st. – Mode of access : www.economist.com/blogs/economist-explains/2015/11/economist-explains.

Стаття надійшла до редколегії 29.04.2016

Прийнята до друку 15.05.2016

SOMALILAND: APPEARANCE, FUNCTIONING AND THE PROBLEM OF INTERNATIONAL RECOGNITION

Olha Telenko

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-41-32,
e-mail: atelenko@inbox.ru*

It is discussed a history of appearance of unrecognized state Somaliland and the peculiarities of its existence without a diplomatic recognition from other states. It is revealed that a territory of Somaliland was a colonial possession of Great Britain. After liberation from English power it became a part of Federal Republic of Somalia and in 1991 it proclaimed its independence. It is defined that the reasons of proclamation of Somaliland had a political character and that ethnic factor did not play a significant role. It is found out that Somaliland has an effective system of state governance, belongs to partly democratic states and islam is its state religion. It is determined that neighbour states cooperate with Somaliland and that a geopolitical location helps it. Somaliland has close ties with Great Britain and USA. Advantages

and disadvantages of diplomatic recognition of Somaliland are discussed. The advantages of recognition are geopolitical factors, good functioning state economy, stimulus for democratization of other states of the region. The disadvantages of recognition are probable intensification of the conflict on the south of Somalia, possible appearance of many political entities in Africa, elimination of UN approaches to the settlement of this problem.

Key words: Somaliland; Somalia; unrecognized state; de-facto state; diplomatic recognition; Africa; African Horn.